

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО СУПРОВОДУ
СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ НА МАТЕРІАЛАХ СПЕЦКУРСУ
“АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ДИТИНСТВА”**

Статтю присвячено розгляду проблеми підготовки педагогічних кадрів до здійснення соціально-педагогічного супроводу соціалізації особистості у дошкільному дитинстві. Автором здійснено аналіз цілей соціалізації дитини-дошкільника через призму специфіки соціально-педагогічного супроводу. Запропоновано запровадження курсу “Актуальні проблеми сучасного дитинства”. Визначено мету, завдання та основні засади методики його викладання для студентів факультетів дошкільної освіти.

Ключові слова: соціалізація особистості, соціально-педагогічний супровід, дошкільне дитинство, світ дитинства, об’єкт і суб’єкт соціалізації.

Постановка проблеми. Процеси реформування та модернізації, які зараз відбуваються в системі вищої педагогічної освіти, об’єктивно спрямовані на її подальший прогресивний розвиток, забезпечення потреб суспільств та держави у кваліфікованих фахівцях, що передбачає відповідні зміни у професійно-педагогічній підготовці педагогів до роботи з дітьми дошкільного віку. Проблеми підготовки майбутніх вихователів пов’язані з реформуванням вищої педагогічної освіти, пошуком її нового змісту, перебудовою на засадах особистісно зорієнтованого виховання, що зумовило необхідність запровадження соціально-педагогічного супроводу соціалізації особистості в дошкільному дитинстві.

Аналіз основних досліджень. Вітчизняними ученими розглядаються питання щодо підготовки педагогів у вищих навчальних закладах до соціально-педагогічної діяльності (О. Безпалько, І. Зверева, А. Капська, Л. Коваль, С. Литвиненко, Л. Міщик, С. Харченко та ін.), підготовки фахівців дошкільної освіти (Л. Артемова, О. Богініч, А. Богуш, Г. Беленька, І. Дичківська, Н. Гавриш, К. Крутій, Н. Лисенко, І. Луценко, Г. Підкурманна, Т. Поніманська, Г. Сухорукова), професійної підготовки майбутніх вихователів до соціалізації

дітей дошкільного віку (Н. Сайко). Водночас спеціальної розробки потребує педагогічна стратегія розвитку інноваційної спрямованості особистості дошкільного педагога, який володіє методологією нових підходів до дитинства, до специфіки соціалізації дітей дошкільного віку в сучасному соціумі, спроможного здійснювати соціально-педагогічний супровід соціалізації особистості в дошкільному дитинстві.

Мета статті – розкрити особливості соціально-педагогічного супроводу соціалізації особистості у дошкільному дитинстві та необхідність запровадження курсу “Актуальні проблеми сучасного дитинства”, який є визначальним у підготовці майбутніх вихователів до соціалізації дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Педагогічний процес у вищій школі спрямовується на становлення професійної компетентності педагога, який володіє фундаментальними соціально-гуманітарними і фаховими знаннями, спроможний вирішувати професійні завдання і водночас здатний до самоусвідомлення, саморозвитку, самовиховання і самовдосконалення, до розвитку, виховання й соціалізації дітей за інноваційними технологіями освіти в її різних ланках.

Ми звернулися до векторів творення нової генерації вихователя нової школи, представлених В. Кузем:

- кожний вихователь має бути творчої особистістю, а отже, повинен бути вихований як творча особистість;
- кожний вихователь має бути педагогом-дослідником;
- кожний вихователь має бути оратором, повинен майстерно володіти словом;
- кожний вихователь має володіти найновішими виховними інформаційними технологіями [4,с.13].

Водночас, у реаліях сьогодення існує низка об’єктивних і суб’єктивних суперечностей, які впливають як на соціально-педагогічні аспекти сучасного дитинства, так і на якість підготовки фахівців дошкільної освіти, на яких

зупинимося нижче. По-перше: демократизація дитячого життя, юридичні свободи, зафіксовані у міжнародних, державних та інших документах з одного боку, та обмеження простору дитячої життєдіяльності; підвищення рівня життя дитини і родини (кількість і якість дитячої індустрії розваг) і водночас, зниження якості життя дитини (тривога, апатія, песимізм для значної групи дітей) у сучасному суспільстві. По-друге: інфантицид як відвернення дорослих від дитини, дітовбивство (велика кількість абортів), соціальне сирітство та зростаюча адопція (усиновлення/удочеріння) чужих дітей. Звідси, виникає суперечність між вимогами, які ставить сучасна соціальна ситуація в Україні до особистості, яка зростає, і нездатністю соціальних інституцій суспільства реалізувати свої соціальні функції у виконанні цих вимог [3].

Відтак, необхідна розробка нових науково-методичних підходів до професійної підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку з урахуванням особливостей сучасної соціально-економічної та соціально-культурної ситуації загалом та специфіки процесу соціалізації в дошкільному дитинстві, зокрема.

У зв'язку з цим нам видається важливим:

- сформуванню у майбутніх вихователів нове розуміння сучасного дитинства як соціокультурної цінності суспільства, самостійного і значущого періоду життя, в якому відбувається інтенсивний розвиток і становлення особистості дитини, за умови її активної педагогічної підтримки дорослими. При цьому основною є ідея збереження самобутності і унікальності дитини та світу її дитинства;
- забезпечити усвідомлення сучасними фахівцями дошкільної освіти знань про дитину в особистісно-середовищному контексті, формування умінь і навичок, необхідних педагогам у сфері соціально-виховної практики та оволодіння методикою соціалізації особистості у дитинстві;
- виробити вміння давати педагогічну оцінку соціальним процесам, що відбуваються у сучасному соціумі та проектувати педагогічну дитину зорієнтовану на взаємодію; надавати компетентну допомогу і підтримку дітям у самопізнанні і саморозвитку у просторі дитинства; реалізовувати соціально-

педагогічний супровід процесу соціалізації особистості в дошкільному дитинстві та передбачати його наслідки.

У аспекті вирішення вищезазначених підходів актуально звучить ідея Н. Гавриш про необхідність „...наукового усвідомлення і прогнозування перспектив розвитку дитинства та концентрації зусиль усіх відповідальних за його нормалізацію: вихователів, батьків, дослідників дитинства і практиків різних орієнтацій” [3, с. 6].

Проблеми соціалізації особистості в дошкільному дитинстві досліджуються на засадах гуманістичної педагогічної парадигми, яка основною професійно-педагогічною цінністю визначає індивідуальність кожної дитини, її внутрішній простір, що зобов'язує врахувати специфіку соціально-особистісного розвитку дитини та особливості її соціалізації на етапі дошкільного дитинства. За таких підходів, соціалізаційний процес в групах дошкільної установи набуває ознак педагогічно вираженої соціалізації дітей і вимагає розширення соціо-культурного простору за рахунок взаємодії суб'єктивного досвіду кожного з його суб'єктів (соціального педагога, дошкільного педагога, фахівців додаткової дошкільної освіти з різних напрямів, практичного психолога, батьків, дітей, громадськості). Аналіз соціально-педагогічної практики функціонування дошкільних установ засвідчив, що рівень соціалізації дітей за більшістю її показників, визнаних в якості значимих, не досягає належного рівня гармонійної соціалізації. Водночас, низка досліджень, у тому числі і наше, вказують на наявність значного соціалізаційного потенціалу інституцій соціалізації дитини. Причини цього нам вбачаються: по-перше, у відсутності цілісної педагогічної концепції соціалізації особистості у дошкільному дитинстві; по-друге, – в об'єктивних труднощах соціально-педагогічної діяльності дошкільного та соціального педагогів в умовах відносної “закритості” дошкільного закладу; по-третє, – у незабезпеченні штатів дошкільних навчальних закладів посадою соціального педагога та практичного психолога, які сьогодні так необхідні їм. Як показує практика, у більшості випадків соціальному педагогу доводиться проводити

соціально-педагогічну роботу із “сім’ями соціального ризику”, що значно ускладнює соціально-педагогічне втручання фахівця. Анкетування вихователів та аналіз їхньої документації, спостереження за організацією педагогічного процесу в групах дошкільних навчальних закладів дозволяють дійти висновку щодо відсутності у педагогів чітких уявлень про соціалізацію особистості у дошкільному дитинстві, про їхню неспроможність самостійно діагностувати соціальний розвиток дитини, особливості її соціальної ситуації розвитку на етапі дошкільного дитинства та забезпечити гармонійну соціалізацію дошкільників. Водночас, спеціальні дослідження, проведені з метою виявлення особливостей ставлення практичних працівників до соціалізації дошкільника, дозволили зафіксувати потребу вихователів у їхньому ознайомленні із сучасними проблемами соціалізації дітей дошкільного віку. Відтак, потреба у спеціалістах, які покликані забезпечити соціально-педагогічний супровід соціалізації особистості, є сьогодні надзвичайно актуальною. Вочевидь стає необхідною спеціальна підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до соціально-педагогічного супроводу соціалізації особистості у дошкільному дитинстві.

У цьому напрямі заслуговує на увагу дисертаційна робота Н. Сайко, присвячена професійно-педагогічній підготовці майбутніх вихователів до соціалізації дітей дошкільного віку. На основі аналізу понять “освіта”, “зміст освіти”, а також вивчення програми з курсу “Педагогіка загальна і дошкільна” автором визначено основні підходи структурування змісту навчальних дисциплін, зокрема:

1) введено до програми з курсу “Педагогіка загальна і дошкільна” розділ “Соціалізація дошкільника”, зміст якого містить блок теоретичних тем і практичних завдань, спрямованих на усвідомлення студентами суспільної значимості проблеми соціалізації особистості;

2) впроваджено питання, що стосуються проблеми соціалізації дітей дошкільного віку у зміст таких дисциплін “Методика розвитку мовлення з практикумом виразного читання”, “Основи природознавства і ознайомлення

дітей з природою”, що сприяє спрямованості студентів на здійснення процесу соціалізації;

3) впроваджено систему завдань, спрямовану на розвиток професійних умінь, засвоєння форм і методів соціалізації та їх практичну реалізацію;

4) розроблено програму спецсемінару “Теоретико-методичні основи соціалізації дітей дошкільного віку”, метою якого є розвиток діагностичних умінь студентів та умінь складати індивідуальну програму соціалізації особистості дитини. Підготовка студентів до успішної діяльності таким чином забезпечується оновленням змісту навчальних дисциплін, спрямованого на формування світогляду майбутніх вихователів, а саме з допомогою курсу “Педагогіка загальна і дошкільна”, який складається з теоретичної і практичної частин, а також узагальнюючого спецсемінару “Теоретико-методичні основи соціалізації дітей дошкільного віку” [5]. Ми віддаємо належне обсягу і змісту удосконалення роботи з підготовки майбутніх вихователів до соціалізації дітей дошкільного віку, здійснене Н. Сайко, але вважаємо, що підготовка сучасного фахівця до соціально-педагогічного супроводу соціалізації дитини потребує розробки та включення у педагогічний процес вищих навчальних закладів курсу “Актуальні проблеми сучасного дитинства”. Зазначимо, що у сучасних навчальних планах факультетів дошкільної освіти вищих навчальних закладів питання соціалізації особистості дитини розведені за багатьма предметами: у курсах “Дошкільна педагогіка”, “Методика розвитку рідної мови та ознайомлення дітей з навколишнім”, “Дитяча психологія”, “Інноваційні технології дошкільної освіти” тощо. Зауважимо, що дошкільна освіта як перша самоцінна ланка має гнучко реагувати на сучасні соціокультурні запити, збагачувати знання дитини необхідною якісною інформацією, допомагати їй реалізувати свій природній потенціал, орієнтуватися на загальнолюдські та національні цінності [1]. Це завдання визначено Базовим компонентом дошкільної освіти (2012 р.) і спрямовує вихователів на забезпечення психолого-педагогічного супроводу розвитку дитини у дошкільні роки. Ми абсолютно погоджуємося з Н. Гавриш у тому, що “завдання забезпечити

особистісну зрілість, повноцінний розвиток дошкільника неможливо реалізувати принаймі без двох чинників, які, на жаль, при нинішньому стані вітчизняної дошкільної освіти перебувають не на належному рівні. Це професійно-особистісна готовність вихователів до реалізації заявлених у Базовому компоненті дошкільної освіти гуманістичних цінностей та невідповідність чинних нормативних параметрів оцінки якості освітнього процесу, освітнього середовища дошкільного навчального закладу заявленим у БКДО гуманістичним цінностям” [2, с. 12].

Задля подолання цієї суперечності у сучасних фахівців практичної дошкільної галузі має бути сформоване цілісне уявлення про дитину як суб’єкт і об’єкт соціалізації, про дитячу субкультуру як важливий фактор процесу соціалізації, знання з технології соціально-педагогічного супроводу соціалізації особистості у дошкільному дитинстві та знань, умінь, навичок з методики ознайомлення дітей із суспільним довкіллям.

Аналіз цілей соціалізації дошкільника через призму специфіки соціально-педагогічного супроводу дозволяють згрупувати можливості соціалізації у завдання, що умовно задають окремі цільові напрями: 1) сприяння адаптації дитини до умов життєдіяльності, введення дитини у світ людських стосунків, формування у дітей відкритості до світу людей; 2) сприяння динаміці і розвитку самоусвідомлення, що дозволить дитині змінювати уявлення про себе і ставлення до себе у процесі життєдіяльності, формування готовності до сприймання соціальної інформації, виховання навичок соціальної поведінки; 3) формування у дитини суб’єктивної життєвої позиції, допомога у самореалізації. Передусім це стосується, виховання усвідомленого ставлення до себе як вільної самостійної особистості та до своїх обов’язків, що визначається взаємодією з іншими людьми, бажання їх пізнавати, робити добрі вчинки. Окреслені цілі розглядаємо як основу для визначення пріоритетних напрямів діяльності дорослих з дітьми, для відбору форм, методів та засобів їхньої соціалізації.

Основними характеристиками соціально-педагогічного супроводу є його процесуальність, пролонгованість, занурення в реальне повсякденне життя сім’ї

та дошкільної установи, в особистісну взаємодію між учасниками цього процесу.

Основним спрямувальним елементом соціально-педагогічного супроводу соціалізації дитини вважаємо супровідну діяльність педагога, спрямовану на розвиток соціально та індивідуально значущих показників соціального становлення дитини дошкільного віку. Основою супровідної діяльності є дія супроводу. Соціально-педагогічний супровід побудований на гуманістичних засадах, що означає зорієнтованість на особистість дитини, створення умов для становлення її як суб'єкта соціалізації та власної життєтворчості; на створенні у групі дошкільного закладу сприятливого психологічного клімату захищеності і комфорту. Він має превентивний і розвивальний характер.

Показником ефективності пропонованого супроводу є позитивні зміни у рівнях соціалізації дітей, її результат – збільшення кількості дітей із високим рівнем – гармонійної соціалізації [6].

Усе це разом спонукало нас до розробки та запровадження курсу “Актуальні проблеми сучасного дитинства”. Цей навчальний курс має на меті надання студентам можливості уточнити і систематизувати знання і уявлення про світ дитинства як соціокультурний і психолого-педагогічний феномен, про сутність процесу соціалізації особистості на етапі дошкільного дитинства, що дозволяє усвідомити складний процес входження особистості дитини в соціум та оволодіти сучасними ефективними методами і прийомами, що сприяють розвитку когнітивної, емоційної і поведінкової сфер дитини при її ознайомленні із суспільним довкіллям.

Загальними завданнями курсу виступили:

- формування у студентів цілісного уявлення про світ дитинства як складний соціокультурний і психолого-педагогічний феномен;
- формування стійкого інтересу до проблем дитинства і потреби у підтримці і збереженні самобутності світу дитинства;
- сприяння духовно-етичному розвитку майбутніх вихователів, озброєння їх знаннями змістової і процесуальної сутності, механізмів і факторів

соціалізації особистості та закономірностей її соціального становлення на етапі дошкільного дитинства;

- формування стійкої професійно-педагогічної мотивації до реалізації соціально-педагогічного супроводу соціалізації особистості у дошкільному дитинстві та вміннями урахувати індивідуальні особливості дитини і специфіку дитячого співтовариства;

- вироблення у студентів педагогічних умінь та навичок, що дозволяють творчо будувати взаєностосунки з дитиною і дитячим співтовариством.

Методика викладання курсу “Актуальні проблеми сучасного дитинства”. передбачає:

- інтеграцію соціально-педагогічних знань про світ дитинства як соціокультурний і психолого-педагогічний феномен зі змістом суміжних соціальних, психологічних та педагогічних дисциплін;

- вироблення у студентів вміння орієнтуватися у сучасних проблемах дитинства, аналізувати соціально-педагогічні проблеми та самовизначатися у соціальній ситуації розвитку особистості в дошкільному дитинстві; приймати адекватні рішення у сучасній ситуації суперечливого ставлення дорослого світу до світу дітей;

- виклад навчального матеріалу про сучасне дитинство як соціокультурну цінність суспільства, самостійний і значущий період життя, в якому відбувається інтенсивний розвиток і соціальне становлення дитини, активне її входження в соціум за умови реалізації соціально-педагогічного супроводу дорослих;

- формування знань технології соціально-педагогічного супроводу соціалізації дітей дошкільного віку та ефективних методів і прийомів, які сприяють розвитку когнітивної, емоційної і поведінкової сфер дитини при ознайомленні з суспільним довкіллям;

- екстраполяцію науково-теоретичної інформації про особливості соціалізації особистості у дошкільному дитинстві на соціальний досвід студентів, використання набутих знань у практичній діяльності студентів;

– застосування інтерактивних, проблемно-пошукових методів навчання, орієнтація на особистісно зорієнтовану взаємодію, діалог, самостійне наукове дослідження актуальних проблем дитинства у сучасному соціумі.

Висновок. Окреслений у статті підхід до підготовки педагогічних кадрів для системи дошкільної освіти відповідатиме сучасним вимогам педагогічної науки і забезпечуватиме позитивну соціалізацію особистості в дошкільному дитинстві. Необхідним елементом цього процесу є цілісне уявлення про дитину як об'єкт і суб'єкт соціалізації, розвиток активності, ініціативності, самостійності і відповідальності як базових якостей особистості; залучення дітей у широке суспільне докільля для формування уявлень про життя людей у соціумі, формування гармонійних стосунків з однолітками через організацію взаємодії на рівні емоційного спілкування, вибудовування соціальної поведінки дитини в суспільному докільлі, особливостей гендерної соціалізації дітей-дошкільників, що і становить перспективи *подальших наукових розвідок*.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти України / наук. кер. А. М. Богуш. – К.: Видавництво, 2012. – 26 с.
2. Гавриш Н. Відійти від подвійних стандартів . Новий підхід до планування педагогічної діяльності / Н.Гавриш // Дошкільне виховання. – 2013. – №7. – С. 11-17.
3. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: Монографія / А.М.Богуш, Н.В.Гавриш, С.М.Курінна, І.П.Печенко; Наук. ред.. А.М.Богуш; За заг. ред. Н.В.Гавриш. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – 368 с.
4. Кузь В.Г. Готуємо сільського вчителя-вихователя // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / Ред. кол.: Н.С.Побірченко (гол. ред.) та інші. – К.: Наук. світ, 2002. – С. 6-13.

5. Сайко Н.О. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх вихователів до соціалізації дітей дошкільного віку: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Н.О. Сайко. – К., 2004. – 259 с.

6. Рогальська І.П. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві: сутність, специфіка, супровід: Монографія / І.П. Рогальська. – К.: Міленіум, 2009. – 400с.

Рогальська-Яблонская И. П.

Подготовка будущих воспитателей к сопровождению социализации дошкольника на материалах спецкурса “Актуальные проблемы современного детства”.

Статья посвящена проблеме подготовки педагогических кадров к осуществлению социально-педагогического сопровождения социализации личности в дошкольном детстве. Автор проанализировал цели социализации ребенка-дошкольника сквозь призму специфики социально-педагогического сопровождения. Обосновал необходимость внедрения курса “Актуальные проблемы современного детства”. Определил цель, задачи, основы методики его преподавания для студентов факультетов дошкольного образования.

Ключевые слова: социализация личности, социально-педагогическое сопровождение, дошкольное детство, мир детства, объект и субъект социализации.

The article is devoted to the problem of pedagogical staff training to the realization of social and pedagogical leading of preschool aged personality. The author has analysed aims of preschooler’s socialization in the context of social and pedagogical leading specifics; the author has augmented the necessity of “Actual preschool childhood problems” course implementation and distinguished the aim, tasks, methodology’s basis of the course’s teaching for preschool departments’ students.

Key words: personality socialization, social and pedagogical leading, preschool childhood, childhood world, object and subject of the socialization.